

FIRUL

Dacă în **varietatea** culturii noastre naționale firul marilor ei direcții și idealuri a servit, în primul rînd și neconținut, **spiritul ei democratic**, să nu ne pară deloc deplasată constatarea pe care ne-o sugerează o coincidență cronologică : în același an, 1852, murea Nicolae Bălcescu și se naștea I. L. Caragiale. Vor fi, de atunci, 120 de ani.

De la începutul veacului nostru și pînă în aceste zile, de reînnoită evocare, nu se poate ca omul de carte și omul de teatru contemporan să nu fi remarcat această profundă și zguduitoare **continuitate dialectică** dintre cele două mari inteligențe românești atît de contrare în aparență, ca și acea tragică similitudine a sfîrșitului lor, în revoltă și dezamăgire, departe de patria cotropită de creaturile unei monstruoase coaliții politice. Vreau să reamintesc doar că, dacă în întreaga literatură scrisă de Caragiale, opera lui dramatică stă în frunte și dacă momentul ei culminant este și rămîne teatrul comic și dacă, în sfîrșit, capodopera lui e comedia **O scrisoare pierdută**, este cu neputință ca, raportînd-o la realitățile social-istorice pe care le dă-n vileag tăvălindu-le prin ridicolul cel mai corosiv, astăzi să nu ajungem în chip firesc la două concluzii politice și teatrologice. Prima : că **O scrisoare pierdută** ne oferă una dintre primele forme ale teatrului politic românesc și capodopera lui clasică. Și a doua : că prin această comedie I. L. Caragiale plătește și răzbună dezamăgirea lui Bălcescu, demitizînd, cu intenție și fără rezerve fals patriotice, întreaga societate de clasă care s-a proclamat „representativă și legitimă” în numele cauzei și eroilor luptelor poporului pentru libertatea națională și socială, morți și îngropați și uitați, la ora domnilor Trahanache și Cațavencu.

Există, notată undeva, o amintire din vremea cînd dramaturgul plăsmuia **O scrisoare pierdută** și nu stia la ce final să se decidă : „va triumfa imbecilul, sau canalia ? Trahanache, sau Cațavencu ?” Și-atunci Caragiale a optat pentru acel deznodămînt-surpriză, autentică „lovitură de teatru”, alegerea ca deputat a lui Agamiță Dandache. Pentru că reunea ambele însușiri ale rivalilor săi : și imbecil și canalie. Cu ceva în plus : ascendența lui familială de „Români mai

mult sau mai puțin „onești” se afla la cîrma țării, în organele ei „reprezentative și legale”, încă „de la patuzsopt”.

Aceasta e răzbunarea lui „conu lancu” și revanșa postumă a marelui dezmoștenit.

Ce fel de societate e asta, care face atîta demagogie despre libertate și egalitate și despre a fi, sau a nu fi „curat constituțional” și care mimînd avantajele progresului altor țări europene, își dorește de fapt „să avem și noi faliții noștri” ? !

Camil Petrescu îi găsisse o extraordinară caracterizare, observînd că în **O scrisoare pierdută**, Caragiale punea cu o luciditate genială, diagnosticul unei grave maladii sociale, unei societăți care mergea, plină de contradicții, spre pieire. În definitiv, — spunea tot Camil —, subiectul acestei capodopere ar putea fi rezumat într-o simplă propozițiune : „**Nae Cațavencu vrea să fie, cu orice preț deputat**” (și anume deputat guvernamental, deși este în opoziție). Și reușește. Adică, pînă la urmă (precum ne asigură coana Zoița), va reuși să fie, în alegerile viitoare.

Pe această arie de joc, se pătrunde acolo unde comicul se conjugă cu tragicul, iar caricatura reproduce fidel modelul : de acum înainte, în parlamentul astfel „ales”, așa cum se procedează în hiperbola caragialească, se vor propune și vota legile pe care în România nu le va mai putea răsturna decît Revoluția.

Piesă cu „mesaj” și „teatru politic” prin excelență, **O scrisoare pierdută** va rămîne actuală oricînd și oriunde politica și morala burgheză n-a fost încă lăsată... „fără coledzi”.

Este ea o piesă din repertoriul universal ? Desigur !

